

ORAȘUL TÂRGOVIȘTE ÎN VREMEA LUI MIHAI VITEAZUL - CÂTEVA CONSIDERAȚII

*Lect. univ. dr. Nadia Manea,
Universitatea „Valahia” Târgoviște*

Începutul domniei lui Mihai Viteazul, ca și al acțiunilor sale antiotomane, nu este legat de Târgoviște. Evoluția evenimentelor, după anul 1594, a făcut, ca vechea reședință medievală de pe Ialomița să-și reafirme statutul de centru strategic și politico-diplomatic al Țării Românești.

Târgoviștea în sine, adică comunitatea orășenească cu fizionomia și instituțiile sale, raporturile acesteia cu puterea centrală, specificul orașului nu se regăsesc în izvoarele epocii potrivit rolului avut în cea mai mare parte a domniei lui Mihai Viteazul.

Mai mult, pe lângă faptul că nu sunt generoase, sursele sunt, nu de puține ori, contradictorii. De pildă, în raportul trimis din Târgoviște lui Belisarie Vinta, cancelarul marelui duce de Toscana, Ferdinand I de Medici, de către Filippo Pigafetta, la 18 octombrie 1595, se spune: *“căldura din această zi a fost din cale afară de mare, și nu se poate răcori oastea, apa fiind departe, și toți erau istoviți”*, după care *“în ziua de 18 octombrie a fost o ceață foarte deasă care a ținut vreo trei ore”*¹. Aflat cel mult la câțiva zeci de kilometri către sud, Sinan Pașa îi scria, în octombrie 1595, lui Nișandyi bași: *“dar în timpul acesta dând Alah să vină vremea de iarnă, și căzând ploi mai multe zile fără încetare și așternându-se în munți și în tot locul zăpezi mari”*².

Dincolo de faptul că vremea rea concurează cu întârzierea tătarilor în justificarea eșecului lui Sinan, este evident, într-o atare situație, că istoricul trebuie să manifeste prudență și, în același timp, imaginație în reconstituirile pe care le propune.

Declanșarea ostilităților cu otomanii de-a lungul Dunării, în iarna anului 1594/1595, a sporit importanța și prestigiul Târgoviștei în

¹ *Căldări strdini despre Țările Române*, vol. III, volum îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, Editura Științifică, București, 1971, p. 547.

² *Ibidem*, p. 604.

proiectele politice ale forțelor creștine. Cum constata N. Iorga³, tratatul de la Alba-Iulia, prin care Mihai a primit *“astfel de jigniri ce nu se pot ierta o viață întreagă”*, respectă, totuși, mândria locală a muntenilor, căci, în legătura cu țara stăpânitoare, ei apar înaintea moldovenilor, în timp ce prestigiul Târgoviștei se consolidează, pentru că *“toate parohiile românești, aflătoare în țările serenității sale vor sta și ele sub judecata și dispoziția arhiepiscopului de la Târgoviște”*⁴.

Același tratat conținea, de asemenea, și o altă prevedere subsumată intenției lui Sigismund Bathory de a transforma pe domnul Țării Românești într-un *“locotenent cu numele de voievod”*⁵ și anume aceea prin care s-ar fi modificat fundamentele de drept pe care se întemeia organizarea urbană de la sud și est de Carpați, căci aici comunitățile orășenești erau comunități *sui generis* de oameni liberi pe pământul domnesc⁶, iar tratatul din 20 mai 1595 prevedea: *“voievodul nu se va numi «din mila lui Dumnezeu» și nu va numi ale sale nici orașele, nici locurile acelea de unde va trimite scrisori...”*⁷.

Nu știm dacă și câți reprezentanți ai orășenilor din Târgoviște au cunoscut această prevedere, în mod sigur, însă, Mihai avea încredere în târgovișteni din moment ce⁸, la 27 iulie 1595, declara trimisului lui Jan Zamoyski, Lubieniecki: *“Pe soția și pe fiul meu i-am trimis la Târgoviște, sub munții Transilvaniei, împreună cu tezaurul”*⁹.

Independent, însă, de drepturile domniei, care decurgeau din caracterul *“domnesc”* al orașelor – constată I. Donat -¹⁰, în unele dintre acestea unii domni aveau bunuri funciare pe care le stăpâneau direct. Observația este valabilă și pentru poziția lui Mihai Viteazul

³ Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, vol. V, *Vitejii*, volum îngrijit de Constantin Rezachevici, Editura Enciclopedică, București, 1998, p. 273.

⁴ I. Sârbu, *Istoria lui Mihai vodă Viteazul Domnul Țării Românești*, ediție îngrijită de Damaschin Mioc, Cuvânt înainte de Ștefan Ștefănescu, Editura Facla, Timișoara, 1976, p. 146.

⁵ *Ibidem*, p. 145.

⁶ P.P. Panaitescu, *Comunele medievale în Principatele Române în Interpretări românești. Studii de istorie economică și socială*, ediția a II-a, Postfață, note și comentarii de Ștefan S. Gorovei și Maria Magdalena Szekely, Editura Enciclopedică, București, 1994, p. 130.

⁷ I. Sârbu, *op. cit.*, p. 146.

⁸ N. Iorga, *op. cit.*, p. 274-275.

⁹ *CSTR*, III, p. 501, cf. și N. Iorga, *op. cit.*, p. 274-275.

¹⁰ I. Donat, *Domeniul domnesc în Țara Românească (sec. XIV-XVI)*, ed. îngrijită de Gh. Lazăr, Editura Enciclopedică, București, 1996, p. 116.

față de Târgoviște, căci la 3 decembrie 1597, el reîntărea ocina mănăstirii Gorgota: "*ca să-i fie ocina din ocina domniei mele* (subl. ns. - N. M.) *din Târgoviște*"¹¹, ceea ce arată că prevederea menționată, prin care se încerca scoaterea orașelor muntene de sub autoritatea domnului, n-a rămas decât una teoretică.

Frontul luptelor dintre Liga Sfântă și otomani a inclus și Târgoviștea: în toamna anului 1595, deși obținuse o victorie importantă la Călugăreni, iar armata otomană suferise pierderi însemnate, Mihai Viteazul a trebuit să se retragă pentru a-și reface forțele¹². "*Nefiind în siguranță la București, s-au dus mai departe în orașul Târgoviște și bănuind că mânia turcilor nu s-ar potoli fără acte de răzbunare și că l-ar urmări până la capătul pământului, nu s-a întărit la Târgoviște*" – spune vâslașul pașei Mami, Diego Galan¹³, care se afla la Dunăre, în timp ce o altă sursă contemporană precizează că s-a îndreptat "*spre cei mai apropiați munți de lângă Târgoviște*"¹⁴. În lipsa exercitării puterii domnești, otomanii și-au instaurat dominația directă asupra teritoriului Țării Românești, au cucerit treptat, în funcție de ocuparea în etape a principalelor orașe și puncte strategice, localitățile București și Târgoviște¹⁵.

Ultima perturbare de proporții suferită de oraș din partea unei armate mari fusese cu aproape un secol și jumătate în urmă, în timpul campaniei otomane din 1462. Prin urmare, aprecierile lui Franco Sivori, din timpul domniei lui Petru Cercel, și ale creștinilor care văd orașul în 1595 reflectă un întreg secol anterior de relativă liniște, când domnii și boierii au ctitorit la Târgoviște, domnia a patronat activitatea tipografică și a ocrotit comerțul.

În general cunoscute, sursele menționate vorbesc despre locul unde se găsește Târgoviștea ca despre "*un loc mai ales și mai «la» îndemână*" (Franco Sivori)¹⁶, "*un loc atât de frumos încât mai frumos nici nu poate fi*" (Petru Pellerdi, diacul principelui Sigismund Báthory)¹⁷, iar orașul neîntărit, pentru că "*orașele toate sunt fără*

¹¹ DIR, B, vol. III, p. 298; cf. și I. Donat, *op. cit.*, p. 117.

¹² Cristian Moisesescu, *Târgoviște. Monumente istorice și de artă*, Editura Meridiane, București, 1979, p. 16.

¹³ CSTR, III, p. 519, 531.

¹⁴ Mihai Viteazul în conțința europeană. *Relatări și presă*, vol. 4, Editura Academiei, București, 1986, p. 74.

¹⁵ C. Moisesescu, *op. cit.*, p. 16.

¹⁶ CSTR, III, p. 11

¹⁷ *Ibidem*, p. 622

ziduri și nu există nici o cetate, toate fiind dărmate de turci”, “era îmbelșugat cu toate cele, îndeștulat cu apă bună, cu puțuri și fântâni, și pe lângă palatul principelui curgea un râu încântător”, “avea locuințe mult mai bune și mai mândre, o mai mare îmbelșugare de lucruri trebuitoare și o așezare mult mai frumoasă și plăcută, bine și bogat populată”, “aici își are reședința arhiepiscopul lor” (Franco Sivori)¹⁸.

Nu insistăm asupra efortului constructiv prin care Petru Cercel a schimbat decisiv imaginea curții domnești¹⁹ care, la un deceniu distanță, în absența domnului, trebuie să fi fost mai puțin îngrijită, dar fără stricăciuni. Ne interesează, însă, cum au reacționat târgoviștenii la vestea avansului otoman, cum au intervenit cârmuitorii locali în organizarea refugiului și ce a mai rămas din frumoasele construcții ale orașului după confruntările din toamna anului 1595.

Precizând că orașul era bine populat, Franco Sivori menționa și că: „Aici s-au strămutat de asemenea toți negustorii și meșteșugarii din București, astfel că au ajuns atât de mulți împreună cu cei localnici, că se găseau orișice fel de mărfuri, cu toate că veneau din țări foarte îndepărtate”²⁰.

În vara anului 1595, numărul acestora era fără îndoială mult mai mic. Și nu numai din cauza războiului ce trebuie să fi redus considerabil numărul negustorilor străini, dar și pentru că Mihai nu rezidase, în prima parte a domniei la Târgoviște. În plus, după mijlocul secolului al XVI-lea, comerțul de la nordul Dunării a cunoscut o semnificativă schimbare, reprezentată de înlocuirea comerțului de tranzit și a celui de vite cu Polonia și Ardealul, cu comerțul de cereale cu Imperiul otoman²¹.

Schimbarea a prilejuit pătrunderea masivă a elementelor etnice din sudul Dunării, în special a grecilor, în viața economică și, treptat, politică a țării. Tocmai această situație o observa Franco Sivori: „Muntenii nu fac negoț și de aceea negustoria este purtată de ragusani, greci și evrei și ceva turci”²².

¹⁸ *Ibidem*, p. 18, 12, 11-12, 13.

¹⁹ cf. descrierea amănunțită la Franco Sivori în *CSTR*, III, p. 12.

²⁰ *Ibidem*, p. 12.

²¹ P.P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 144.

²² *CSTR*, III, p. 17; cf. și raportul englezului William Harborne, care a călătorit în Moldova, în 1588, încercând să obțină privilegii pentru negustorii englezi: “...S-a încheiat înțelegerea potrivit căreia supușii maiestății sale care fac negustorie acolo

Probabil că prezența grecilor devenise supărătoare, dacă, în tratatul de la Alba-Iulia, boierii munteni au introdus prevederea după care: „între cei 12 jurați, grec de națiune nu poate fi, nici vreo slujbă privitoare la cârmuirea acelei țări nu poate căpăta; să facă negustorie e slobod”²³.

Având în vedere că mulți dintre ei intrau și în categoria creditorilor levantini împotriva cărora se ridicase Mihai, înțelegem de ce, în cartea orășenilor din Târgoviște, din decembrie 1597, din cei 24 de orășeni menționați ca martori și al căror nume este precizat, nu găsim decât un singur grec: „Isac grec”²⁴.

Revenind la reacția celor rămași în oraș, putem să-i stabilim proporțiile, dintr-un episod relatat tot de Franco Sivori: „...când s-a luminat de ziuă m-am dus la palat ... și astfel stând acolo lângă foc ... deodată auzii o larmă grozavă pe străzi, iar **prăvăliile se închideau într-o goană nemaipomenită**; am fugit iute în piață pentru a afla ce s-a întâmplat și mi-a spus un ajutor al vistierului că a sosit un ceauș în orașul București cu vestea că alteța sa fusese scos din domnie...”. Apoi, „adunându-se toți boierii la palat, arătau mare mâhnire și teamă deoarece se auzise că pătrunseseră mulți turci în țară, prădând și săvârșind mișelii, cum le e obiceiul, în timpul acestor schimbări. Dar au fost luate de îndată de alteța sa toate măsurile cu putință, **cel puțin cu privire la orașul unde se afla, căci punând să fie prinși mai mulți inși și spânzurați pe loc s-a părut că se potolește întrucâtva zarva...** Apoi alteța sa s-a străduit în fel și chip să liniștească pe boieri, foarte tulburați și înspăimântați ... și chiar în clipa aceea auzindu-se mare gălăgie, a sosit vestea că a intrat o bandă mult mai numeroasă de a acestora, dar au fost repede uciși...Totuși această larmă a făcut ca boierii mari și mici să-și piardă cu totul respectul și, ingenunchind în fața principelui îl rugară să nu-i mai țină cu vorba, ci să încerce să se salveze pe sine și să-i lase și pe ei să-și caute scăparea, căci dacă ar mai zăbovi mult ar fi prea târziu, deoarece turcii ar veni în număr mai mare și ar jefui totul, punându-le în primejdie nu numai averea, ci și cinstea sofiilor și fiicelor lor”²⁵.

Dacă numai schimbarea domnului provoca un astfel de comportament, ne putem imagina că, în lipsa oricărei autorități care să

nu vor plăti decât 1/4, după cum plătesc atât supușii lui cât și «negustorii», de toate neamurile celelalte ... (Ibidem, p. 290).

²³ I. Sârbu, *op. cit.*, p. 147.

²⁴ *DIR*, B, vol. VI (1591-1600), p. 300.

²⁵ *CSTR*, III, p. 34, 37.

organizeze refugiul, la sfârșitul lui august 1595, panica a pus stăpânire pe Târgoviște, orașul fiind găsit de turci depopulat, căci „*raiaua Țării Românești era risipită în munți*”, nota cronicarul otoman Abdul Kadîr, constatare pe care Cristina Rotman o întâlnește și în cronica lui Mehmed bin Mehmed²⁶, confirmată, de altfel, și de Balthasar Walther: „*În urmă-i (retragerea lui Mihai) golindu-se Târgoviștea de locuitori, se apropia și inamicul*”²⁷.

Mai departe, nu se poate partaja cu mare finețe contribuția turcilor și a creștinilor la distrugerile provocate orașului.

Se știe, din cronica lui Abdul Kadîr, că Sinan Pașa a ocupat un oraș mare, înconjurat de vii numeroase, de grădini de legume și de livezi bogate. Abundența de roade, care nu au putut fi mâncate în întregime de armata otomană, în curs de douăzeci de zile, a produs o impresie profundă asupra ocupanților²⁸. Este evident că, fiind sfârșitul lui august și începutul lui septembrie, locuitorii nu adunaseră încă recolta, care împreună cu bisericile, casele, pivnițele și prăvăliile a fost jefuită, așa cum ne relatează și Diego Galan: „*Înverșunarea serdarului avea să jefuiască și să pustiiască toată țara*”²⁹. Cei care își adăpostiseră bunurile la Mănăstirea Dealu n-au mai avut ce recupera pentru că, potrivit călugărului franciscan, Giuseppe Pisculo, lângă Târgoviște este „*un deal atrăgător ... în vârful căruia este o mănăstire de călugări greci foarte frumoasă cu o biserică tot atât de frumoasă, acum devastată în întregime de turci*”³⁰.

Pentru otomani, ocuparea orașului Târgoviște trebuia să însemne, în primul rând, constituirea unei baze militare importante, capabilă să zădărnicească orice tentativă a lui Mihai Viteazul de a înlătura dominația otomană³¹. Toți cronicarii otomani, confirmați de Filippo Pigafetta și Giuseppe Pisculo, insistă asupra fortificării Târgoviștei, a înzestrării ei cu trupe, artilerie și muniții de către Sinan Pașa³².

²⁶ Cristina Rotman, *Un izvor inedit referitor la istoria orașului Târgoviște în anul 1595: cronica lui Topcular Katibi Abdul Kadîr Efendi*, în “Archiva Valachica” 8/1976, p. 243.

²⁷ *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, vol. 2, *Cronicari și istorici străini – secolele XVI-XVIII. Texte alese*, Editura Academiei, București., 1983, p. 178.

²⁸ C. Rotman, *op. cit.*, p. 243.

²⁹ CSTR, III, p. 531.

³⁰ *Ibidem*, p. 631.

³¹ C. Rotman, *op. cit.*, p. 243; C. Moiescu, *op. cit.*, p. 16.

³² *Ibidem*, p. 243-244, CSTR, III, p. 549-550; cf. și Radu Gioglovan, *Cetatea Târgoviștei*, în “Chronica Valachica”, 5/1973, p. 85-95; Mircea Georgescu, *Lupta de*

Chiar dacă a ridicat aceste construcții, Sinan Pașa a părăsit orașul, iar oștirea turcească adăpostită în aceste întărituri a fost în cele din urmă înfrântă, în octombrie 1595, prin contraofensiva de eliberare a lui Mihai Viteazul, la care participau, și trupele transilvănene ale lui Sigismund Báthory, și cele moldovenești, conduse de Ștefan Răzvan³³.

Apropierea armatei creștine – ne spune Balthasar Walther – a făcut ca „în zorii zilei <turcii> *dădură foc orașului în mai multe locuri și o luară la fugă*”³⁴, în timp ce, potrivit relației anonime ce descrie participarea celor „o sută de toscani” la evenimente, creștinii au „*inceput să pătrundă în tabăra turcului (Târgoviște), plină de o mare mulțime de vite moarte și vii, și de focuri*”, în vreme ce alții „*stăteau călare salutați neîncetat de artileria din Târgoviște, în timp ce se duceau să jefuiască fără teamă, pe sub cetate, pentru a-și face rost de fân și de alte provizii*”³⁵.

„A doua zi în zori, Mihai atacă fortăreața cu toată puterea”, folosindu-se și de două „*din cele patruzeci de biserici de acolo, parte erau făcute una cu pământul, iar cele rămase li se refăcuse în grabă acoperișul*”, aflăm de la Balthasar Walther³⁶, completat de o relatare contemporană italiană în care Alteța Sa Sigismund Báthory „*merse să asedieze Târgoviștea și se puse s-o lovească cu tunurile. Și la scurtă vreme lovind-o îndestul, dădu ultimul asalt, iar la ceasurile douzeci și două o luă prin forță*”³⁷. Din nefericire pentru locuitorii și edificiile orașului, constatăm că nici una din tabere nu a avut vreo rețineră, atunci când a trebuit să obțină un avantaj strategic, dacă ne gândim, de pildă, la ghiuleaua din peretele de nord al bisericii domnești, care nu putea veni decât din piesele de artilerie ale armatei creștine³⁸.

Eliberarea orașului n-a adus după sine revenirea imediată a locuitorilor săi. Acest lucru s-a petrecut abia după alungarea turcilor

la Târgoviște din octombrie 1595 și semnificația ei istorică, în „Studia Valachica”, 2/1970, p. 240-241; C. Rezachevici, n. 24, în N. Iorga, *op. cit.*, p. 289.

³³ C. Moisescu, *op. cit.*, p. 16; de asemenea, pentru bibliografia consacrată bătăliei de la Târgoviște, cf. C. Rezachevici, n. 36, în N. Iorga, *op. cit.*, p. 290-291.

³⁴ Mihai Viteazul în conștiința europeană..., vol. 2, p. 279.

³⁵ CSTR, III, p. 585, 585-586.

³⁶ Mihai Viteazul în conștiința europeană..., vol. 2, p. 279; vezi și inscripția consemnată de N. Iorga și interpretată de Radu Gloglovan, *op. cit.*, p. 90-91: „Să se știe cum au spart biserica la Sinan Pașa și – pop Gioncea clisearice”

³⁷ *Ibidem*, vol. 4, p. 79.

³⁸ Cf. și N. Constantinescu, C. Moisescu, *Curtea domnească din Târgoviște*, București, 1965, p. 44

peste Dunăre și plecarea armatei lui Sigismund Báthory, când, constatând distrugerile însemnate suferite de curtea de la București, Mihai Viteazul „se duse la Târgoviște, cale de 10 mile. Aici petrecu iarna și cea mai mare parte a primăverii, chemând la câmpie din peșterile munților, pe toți locuitorii scăpați cu viață. Reconstrui casele distruse și moșiile răvășite de peste tot și împărți locuitorilor – după posibilitate – sămânță pentru cultivarea pământului. Deoarece toate magaziiile erau goale, bucatele și vinurile fuseseră risipite de turcii care bântuiseră în cea mai mare parte a țării, iar grânele și toate cele necesare traiului trebuiau aduse de la munte și de la vecinii din Transilvania, acestea se vindeau cu prețuri foarte ridicate...” – menționează Balthasar Walther.³⁸

Prezența lui Mihai Viteazul la Târgoviște este atestată de un prim document, păstrat în copie, emis la 12 noiembrie 1595, al cărui conținut este semnificativ atât pentru anterioarele acțiuni antiotomane ale domnului, cât și pentru contextul în care acesta a considerat că așezarea orașului lui Mircea cel Bătrân este mai adecvată programului său politic. Potrivit documentului menționat, „cinstitul dregătoriu domniei mele jupan Ivan, mare dvornic” era recompensat, „pentru a lui credincioasă și dreaptă slujbă și vărsare de sânge, care au vărsat domnia mea, când m-am bătut domnia mea cu păgânii turci”, cu un sat domnesc, dar și cu partea de sat confiscată de la Ianache postelnic, ce „s-au viclenit pe domniia mea și țara domniei mele”³⁹.

Următorul document emis „în cetatea de scaun, Târgoviște”, păstrat în original, datează din 28 decembrie 1595, ceea ce confirmă spusele lui Balthasar Walther că, la sfârșitul anului 1595, Mihai Viteazul s-a aflat la Târgoviște⁴⁰.

Documentele din prima jumătate a anului 1596 au fost date din Gherghița și Pitești⁴¹, pentru ca, din iulie 1596 până în august 1599, majoritatea covârșitoare a documentelor să fie emise din Târgoviște, după cum urmează: între 7 iulie – 7 august 1596⁴², 20 august 1596 – începutul lui aprilie 1597⁴³, 11 mai – 13 decembrie 1597⁴⁴, 24

³⁸ *Ibidem*, vol. 2, p. 280.

³⁹ *DIR*, B., sec. XVI, vol. VI, Doc. 208, p. 191-192.

⁴⁰ *Ibidem*, Doc. 211, p. 193-194.

⁴¹ cf. *Ibidem*, Doc. 214, 216-218, 221, 223-224, 226, f. probabil și 227, 228, 229, 231-235, 238-241, 244-246.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*.

februarie 1598 – 15 ianuarie 1599⁴⁵, aprilie 1599⁴⁶ și 13 iunie – 24 august 1599⁴⁷.

Domnul a părăsit Târgoviștea numai pentru intervale scurte de timp: între 10 – 17 august 1596, la 5 aprilie 1597, 30 martie și în mai 1599, s-a aflat la București⁴⁸, de aici a plecat la Argeș, Strezești și Cepturoaia, unde a stat între 14 aprilie și 30 august 1597⁴⁹, iar în perioada 18 – 25 ianuarie 1598 s-a deplasat la Caracal și Grădiștea⁵⁰. Târgoviște devine locul de unde pleacă și vin scrisori și soli către și de la otomani, tătari, habsburgi, principele Ardealului și cancelarul polon Jan Zamoyski, de la și către Scaunul Pontifical și curtea Spaniei⁵¹.

Aici primea Mihai Viteazul diploma de domnie și daruri din partea sultanului la 20 iulie 1597, iar la 7 iunie 1598, în grădina bisericii mitropolitane, media întâlnirea dintre delegatul hanului tătar și comisarii imperiali, cu cei din urmă încheind și celebrul tratat de la 9 iunie⁵². La Târgoviște a gândit Mihai unirea celor trei țări.

În această agitație, izvoarele îi reflectă destul de palid pe târgovișteni. Îi zărim puțin în măsurile pe care Balthasar Walther ne convinge că Mihai le-a luat în favoarea lor. Se vor fi întors la casele lor, deși nu știm câți au fost sprijiniți de domnie în refacerea acestora, și vor fi încercat să înlăture urmele dezastrului. De asemenea, nu știm dacă s-au întors toți, căci în documentele date de Mihai la Târgoviște, în 1596 și la începutul lui 1597, se menționează robiri de către turci, mai ales ale femeilor: Vâlcă cu feciorii lui primeau moșia pentru că soru-sa Voica fusese robită de turci, iar cei doi fii ai popei Frățcan din Brebu, căruia „*blestemații de Turci i-au robii fiii și fiicele*”, deveneau singurii moștenitori⁵³.

I. Sârbu⁵⁴ afirma că „*era și multă lume care își făcuse ceva stare, unii poate avere, din prada de la dușman*” și, în ciuda îndoielilor pe care le formulează, dă, totuși, crezare raportului lui Cosimo Capponi, potrivit căruia negoțul se reînfripase foarte repede: „*și acestea le-am auzit de la un negustor (ce se afla, la 2 martie 1596,*

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ cf. I. C. Petrescu, *Mihai Viteazul și arta diplomatiei*, Ploiești, 1997, *passim*.

⁵² I. Sârbu, *op. cit.*, p. 291, 321, 322.

⁵³ *DIR*, B. VI, Doc. 256, 275, p. 241 – 242, 260.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 213.

în Alba Iulia) care acum mai puțin de cincisprezece zile se afla la Nicopole, datorită libertății pe care o au acum românii și turcii de a purta negoț împreună”⁵⁵. Este posibil – observa I. Sârbu – ca negustorul să fi fost pus anume de către domnul român să laude bogăția țării lui și buna lui cărmuire⁵⁶, căci mai degrabă este de crezut B. Walther, care scria despre situația comerțului în iarna 1595/1596: „La acestea se adaugă și faptul că se întrerupsese din cauza primejdiilor comerțul obișnuit cu Turcia”⁵⁷. Tot el ne spune că bucatele se vindeau cu prețuri foarte ridicate, ceea ce înseamnă că au existat și negustori, probabil străini, care și-au asumat riscurile de a călători într-o țară răvășită.

De asemenea, la sfârșitul primăverii 1596, moneda este încă rară, căci Mihai întărea, de la Gherghița, lui Stan logofăt din Săvești, jumătate din satul Botenii de Sus, cumpărat pentru 2.800 aspri, după ce toți cei care puteau să cumpere în virtutea dreptului de protimisis au refuzat, iar documentul ne dă și motivația: „și apoi atunci a fost și rea foamete și lipsă de nevoia tuturor oamenilor pentru cheltuială pe urma lui Sinan Pașa și nimeni n-a voit să cumpere”⁵⁸.

Această situație de vulnerabilitate economică a târgoviștenilor poate să explice, într-o anumită măsură, de ce județul și cei 12 pârgari, ca și dregătorii locali ai domnului, nu sunt menționați prezenți la intrarea solilor în oraș sau ca însoțitori ai acestora, așa cum se întâmplă, de pildă, cu solul polon Lavin Piaseczywski, în 1601, când la plecarea din Iași, este însoțit de pârcălabii de Iași până la Ciubarcin, iar, în toamna anului 1602, același sol se adresează pârcălabului de Hotin pentru a-i conduce pe oamenii săi la Iași⁵⁹.

Pentru secvența de timp ce ne reține atenția, Lia Lehr⁶⁰ a stabilit cu certitudine doi județi: Chirfote, în funcție, în decembrie 1597, și Petriman, în mai 1601, și el în funcție.

După cum observa, însă, și autoarea „atât în secolul al XVI-lea, cât și în secolul al XVII-lea mai apar în acte și alți județi, fie ca martori, fie ca proprietari de case și prăvălii”, “de multe ori

⁵⁵ CSTR, III, p. 517.

⁵⁶ I. Sârbu, *op. cit.*, p. 213-214.

⁵⁷ Mihai Viteazul în conștiința..., vol. 2, p. 280.

⁵⁸ DIR, B., vol. VI, p. 213-214.

⁵⁹ P. P. Panaitescu, *Călători poloni în țările române*, Editura Domino, Iași, 1999, p. 14-18.

⁶⁰ Lia Lehr, *Organizarea administrativă a orașului Târgoviște în sec. XVI - XVII*, în „Acta Valachica”, 3/1972, p. 162, n. 37.

*găsim menționați în același document doi sau trei județi ca martori*⁶¹. În lista menționată, Lia Lehr a inclus numai județi în funcție, adică pe cei care au emis actele. Cum în cartea orășenilor din 1597, sunt menționați alți patru județi: Ivan județ, Tudoran județ, Nedelea județ și Barbu județ, ceea ce ne face să presupunem că, după ce nu mai ocupau funcția, ca și în cazul dregătorilor boierești, își păstrau titlul, și acceptând observația Liei Lehr că alegerea județului avea loc anual, probabil primăvara, acesta putând fi reales o singură dată (deosebire față de București), credem că putem avansa ipoteza că Ivan județ l-a precedat pe Chirfote în funcție, având în vedere că este primul martor menționat și, asumându-ne riscul, observăm că dacă fiecare ar fi fost câte doi ani în fruntea comunității, toți patru acoperă exact cei opt ani, adică perioada 1589 – 1596, în care nu avem menționat nici un județ de Târgoviște.

Cel mai important act emis de cancelaria orășenească în timpul lui Mihai este cel deja menționat, din 3 decembrie 1597, a cărei interpretare o propunem în legătură cu două documente ale cancelariei domnești, primul din 7 iulie 1596 și al doilea din 3 decembrie 1597.

Ceea ce ne obligă la interpretarea lor solidară este faptul că toate cele trei documente au ca beneficiar mănăstirea Gorgota. În primul document⁶², Mihai întărește pentru mănăstire *„ocina și vecinii toți, câți sunt lângă sfânta mănăstire, pentru că au cumpărat domnia mea și cu cinste am vândut domnia mea, tot cu a mea bunăvoie pentru prețul ...”*, (pe care nu-l vom afla niciodată, căci, în original, urmează loc alb). *„Iar după aceia – continuă documentul – domnia mea nu am îndurat și au miluit sfânta dumnezeiasca mănăstire, ca să-i fie ocina și vecinii în veci”*, având în vedere că Pătrașcu voievod fusese ctitorul mănăstirii și o miluise la rându-i.

După ce precizează cu mare grijă *„să se știe ocina sfintei mănăstiri de peste toate hotarele”*, scutește de *„toate dăjdiile și slujbele, oricâte au fost pe an în țara domniei mele, pentru că am miluit domnia pe sfânta mănăstire ... să fie vecini... cu tot venitul lor și să asculte și să slujească la toate nevoile sfintei mănăstiri”* și pentru că *„este o mănăstire aleasă și depărtată și de multe ori nu are pace de la făcătorii de rele, căci au venit tâlharii de au jefuit și au stricat sfânta mănăstire ... acei vecini să păzească sfânta mănăstire, iar altă grijă să nu aibă”*

Ibidem

DIR, B. VI p. 227 – 228

Din al doilea document⁶³ emis de cancelaria domnească mai aflăm, că mănăstirea este milostivită din „ocina domniei mele din Târgoviște”, pentru că „s-a întâmplat și am venit la această sfântă mănăstire... iar egumenul Daniil și cu toți călugării de la sfânta mănăstire au căzut înaintea domniei mele și așa s-au plâns și s-au jeluît că nu pot să dobândească locul de hrană, cât au avut miluire de la răposatul părinte al domniei mele”, încât „ne-am milostivit și încă am miluit și am mai dat și am întărit sfintei mănăstiri, cât a fost lăsat de răposatul părinte al domniei mele”. Dacă în primul document, blestemul stă „după plecarea domniei mele, pe cine va alege domnul dumnezeu să fie demn stăpânitor, să stăpânească Țara Românească”, în al doilea apare ideea eredității la tronul Țării Românești: „cine va veni domn pe urma domniei mele în Țara Românească sau din rodul domniei mele sau din alt neam”. Prin urmare, mănăstirea Gorgota, aflată în apropiere de Târgoviște, ctitorită și înzestrată de Pătrașcu Vodă, a fost nevoită să vândă lui Mihai și apoi să cumpere de la acesta ocina care se învecina cu stupăria Mănăstirii Dealu. De fapt, în primul document, Mihai nu dă mănăstirii decât scutire de dările către domnie pentru vecinii de pe ocina pe care aceștia tocmai și-o recăpătaseră prin cumpărare de la domn.

Expresia: „și încă am miluit și am mai dat”, folosită în al doilea document, ne-ar putea sugera că rostul acestuia era acela de a repune mănăstirea în stăpânirea întregii sale ocine. Dar hotarele moșiei în discuție coincid în cele două documente aproape în cele mai mici amănunte, prin urmare, altele trebuie să fi fost motivele pentru care Mihai a dat acest al doilea act.

Având în vedere că actul orașenilor este datat în aceeași zi de 3 decembrie 1597 și că el copiază în cea mai mare parte hrisovul domnesc, credem că plângerea egumenului Daniil și a călugărilor era îndreptată împotriva orașenilor din Târgoviște. Ei erau aceia care împiedicau mănăstirea să-și redobândească ocina, constituită, la rândul-i, pe moșia comună a orașului. Profitând de juxtapunerea de drepturi feudale asupra orașului, Pătrașcu cel Bun înzestrase mănăstirea, pe seama orașului, situație cu care orașenii nu se împăcaseră⁶⁴.

Mihai le cere acum nu să confirme actul său, ci un angajament că-l vor respecta.

⁶³ Ibidem, Doc. 314, p. 298-299.

⁶⁴ Cf. I. Donat, *op. cit.*, p. 121-122.

De aceea, nu mai putem accepta încheierea după care chiar domnul trebuie să aibă consimțământul județului și pârgarilor, atunci când face o danie în oraș⁶⁵.

În realitate, Mihai apelează la o veche atribuție a conducătorilor obștii orășenești, angajându-i în direcția dorită de el. Nu numai județul Chirfote și cei 12 pârgari reprezintă autoritatea urbană, ci și „*toți oamenii tineri și bătrâni orășeni*”⁶⁶, asupra tuturor stând amenințarea blestemului: „*cine va apuca să strice această carte a noastră sau dintre boieri sau județ sau dintre orășeni*”.

Din cele trei documente analizate, cartea orășenilor este singura care menționează distrugerea mănăstirii de către turci: „*pentru că s-a întâmplat domniei mele de a venit la această sfântă mănăstire și am văzut sfânta mănăstire stricată de blestemații turci și arsă și despuiată și neacoperită și fără odăjdii înăuntru și călugărașii goi și săraci*”. Probabil că jaful turcesc din 1595 era încă viu în mintea orășenilor și se constituia într-un argument sensibil pentru a-i convinge să renunțe la moșia în litigiu.

Atunci când este vorba de bunuri stăpânite în oraș direct de domn, precum morile domnești, domnul dispune după bunul său plac de acestea, ca la 1 octombrie 1594, când dă mănăstirii Blagoveșteni din București „*să stăpânească o roată și jumătate de moară, care este pe ocina orașului, iar cealaltă roată și jumătate de moară să le stăpânească Udriște din oraș din Târgoviște*”⁶⁷. Udriște este, un târgoviștean credincios lui Mihai, spre deosebire de Drag postelnic care a „*căzut ... la mare nevoe și urgie de către Mihail voevod, pentru că au fugit din oaste din Țara Ungurească. Apoi l-au prădat și au vrut și capul să i-l taie*”⁶⁸. Numai intervenția papei Tudoran „*au scos capul lui Drag postelnic de la tăere*”, fapt pentru care, recunoscător, acesta împreună cu fratele lui, Iane, dă salvatorului zapisul din 11 mai 1601, confirmat în aceeași zi de județul Târgoviștei, Petriman, și cei 12 pârgari, prin care în schimbul a 9000 de aspri îi vinde „*un loc de casă și cu pivniță de piatră în oraș Târgoviști*”⁶⁹. Tranzacția s-a făcut „*cu știrea tuturor megiiășilor și dinaintea a buni și bătrâni oameni și preoți și orășani du preste tot orașul*”. Confirmată de șapte martori, între care nu găsim nici un negustor, această carte a orășenilor aduce

⁶⁵ Cf. Lia Lehr, *op. cit.*, p. 165.

⁶⁶ DIR, B, VI, Doc. 315, p. 299-300.

⁶⁷ Ibidem, Doc. 171, p. 156.

⁶⁸ DIR, B, veacul XVII, vol. I (1601-1610), Doc. 14, p. 14.

⁶⁹ Ibidem, Doc. 13, 14, p. 14-15.

lucrurile în normalitate, demonstrând atribuția organelor alese de a confirma vânzările – cumpărările dintre orășeni, fără să mai avem o mobilizare de genul celei din decembrie 1597.

În iunie 1602, Chirfote județ, devenit Chirfote cel Bătrân, se putea îngriji de sufletul său, pentru care dădea pomană o casă. Beneficiarul era aceeași mănăstire Gorgota. Pentru noi este încă un semn că orașul intrase în normalitate.